

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПОЛІЩУК Людмила Петрівна

УДК 371.13:811.111(410)(048)

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ АНГЛІЇ В
УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Житомир – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор
Левківський Михайло Васильович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Лещенко Марія Петрівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри педагогіки;

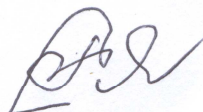
кандидат педагогічних наук
Мілютіна Ольга Костянтинівна,
Глухівський національний
педагогічний університет
імені Олександра Довженка,
доцент кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться 26 квітня 2011 року об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 в Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка за адресою (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал).

Автореферат розісланий "26" березня 2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Радикальні політичні, економічні та соціальні зміни наприкінці ХХ – початку ХХІ століття, що посилили тенденції до інтеграції всіх аспектів життєдіяльності нашої держави в європейський простір, зумовили необхідність осмислення зарубіжного та вітчизняного досвіду й визначення ефективних шляхів інноваційного розвитку освітньої системи в цілому та підготовки вчителів зокрема. До них віднесено: модернізацію структури, змісту, форм та методів навчання; розроблення та запровадження державних стандартів вищої освіти, підвищення її якості, про що йдеться у Законі України „Про вищу освіту” (2002 р.), „Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір” (2004 р.), де зазначено про необхідність фундаментальної фахової, психолого-педагогічної, методичної та практичної підготовки майбутніх учителів.

Одним із важливих аспектів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи є осмислення і врахування зміни їх функцій не тільки у школі, а й у суспільстві. Інноваційний шлях розвитку суспільства можна забезпечити лише за умови формування покоління людей, які й мислять і діють інноваційно, що вимагає уваги до загального розвитку особистості, її комунікативних здібностей, самостійності у прийнятті рішень, критичності та культури мислення, формування інформаційних і соціальних навичок.

Необхідність модернізації системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи зумовлена існуючими суперечностями між: потребою сучасного суспільства у випереджувальному розвитку освітньої системи та високим рівнем її інерційності і традиційності; потребою школи у висококваліфікованих учителях, здатних функціонувати в умовах європейської інтеграції, та недостатньою ефективністю системи їх підготовки; необхідністю неперервної модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та існуючими шляхами здійснення цього процесу.

У вирішенні цих суперечностей істотну роль відіграє дослідження системи освіти розвинутих європейських країн, зокрема Англії, з її багатовіковими традиціями у галузі навчання та досвідом успішних реформ шкільництва у сучасних умовах. Розвинена інфраструктура освіти ХХ століття дозволила країні забезпечити її висококваліфікованими конкурентоспроможними кадрами і зайняти лідерські позиції у світовому економічному просторі, що забезпечило інноваційний розвиток економіки і суспільства.

Українськими вченими накопичено значний досвід вивчення здобутків зарубіжної теорії професійної освіти. Інтерес науковців зосереджується на таких аспектах цієї проблеми, як: визначення чинників розвитку освітніх систем (А. М. Алексюк, Л. Л. Болюбаш,

В. М. Жуковський, О. І. Локшина, Б. Ф. Мельниченко, Н. Д. Нікандров, Л. П. Пуховська, О. Б. Рибак); теорія та методологія професійної освіти (Н. В. Абашкіна, С. Н. Абдувахидов, О. Ю. Леонтєва, Е. К. Таршис, С. П. Тітович); цільові та процесуальні аспекти професійно-педагогічної підготовки вчителів зарубіжних країн (Н. М. Бідюк, І. П. Задорожна, М. І. Івашов, К. В. Корсак, М. П. Лещенко, М. І. Мірошніченко, О. К. Мілютіна, О. В. Овчарук, О. П. Пічкарь, О. І. Пономарьова, Є. С. Спіцин, М. І. Тадеєва, Н. В. Федорова.); реформування шкільної освіти (Г. Л. Алексевиц, Т. І. Вакуленко, А. В. Василюк, О. Ю. Кузнецова, Н. М. Лавриченко, Л. М. Латун, Г. В. Марченко, І. В. Пентіна) та ін.

У 70-80-х рр. ХХ ст. з'явилися дослідження щодо функціонування систем педагогічної освіти у розвинутих країнах світу (Н. П. Алюшкіна, Ю. А. Алфьоров, Г. А. Андреева, Г. І. Андрющенко, А. А. Барбарига, В. А. Булавин, Н. М. Воскресенська, В. П. Лапчинська, Є. Б. Лисова, Т. П. Моїсеєнко, Л. В. Сундукова, Л. А. Торяник та ін.).

За останні роки в Україні активізувалися пошуки у галузі зарубіжної теорії та практики професійної підготовки вчителів у Великій Британії. Предметом цих досліджень стали провідні напрями сучасної реформи вищої педагогічної освіти (А. В. Парінов, А. А. Сбруєва), професійно-педагогічна підготовка вчителів (М. В. Базурина, Н. П. Яцишин), формування професійної майстерності вчителів (Ю. В. Кіщенко), стандартизація професійної підготовки вчителів (Н. М. Авшенюк та ін.).

Вагомий науковий доробок у теорії та методиці професійної підготовки вчителів у Великій Британії в контексті інтеграційних процесів в Європі належить зарубіжним науковцям Р. Александру, Р. Армфелту, Т. Бечеру, Г. Бірідею, М. Ботері, П. Бродфуду, Ф. Віллі, М. Галтону, К. Дею, Е. Едвардсу, Г. Кірку, Д. Колбу, П. Лайту, Д. Лорілорду, Г. Міллесону, Р. Моррісону, Дж. Робсону, Дж. Саїту, Д. Сендхолцу, Л. Смісу, А. Сокету, Л. Стенхаусу, В. Фурлонгу, М. Хані, Д. Харгрівзу, Д. Хартлі, Х. Хелсбі, А. Хельмуту, С. Хемечеку, П. Хілкі, Є. Хоїлу, Б. Холмсу та ін.

Аналіз названих вище порівняльно-педагогічних досліджень свідчить, що проблема професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Англії залишається недостатньо вивченою, зокрема, не здійснено історико-педагогічний аналіз впливу євроінтеграційних процесів на стандарти, зміст і структуру професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Вищезазначена теоретична і практична значущість проблеми, її актуальність і недостатня розробленість зумовила вибір теми дослідження **„Професійна підготовка вчителів початкової школи Англії в умовах євроінтеграції”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне

дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка „Формування професійної майстерності вчителів в умовах європейської інтеграції” (державний реєстраційний номер РК № 0106V005409). Тема дисертації затверджена вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 9 від 27. 03. 2009 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології (протокол № 3 від 28. 04. 2009 р.).

Мета дослідження – на основі цілісного наукового аналізу з'ясувати теоретичні і практичні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Англії в умовах євроінтеграції та визначити можливості використання прогресивних ідей англійського досвіду в Україні.

Відповідно до мети дослідження сформульовано його **основні завдання**:

1. Охарактеризувати провідні внутрішні й зовнішні чинники, що впливають на розвиток системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Англії та виділити етапи її розвитку.

2. З'ясувати концептуальні засади професійної підготовки вчителів початкової школи Англії, визначити вимоги до майбутнього вчителя в теорії освіти та державних документах Великої Британії.

3. Здійснити аналіз організаційних, змістових та процесуальних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Англії та обґрунтувати її структурно-логічну модель.

4. Визначити доцільність та можливість застосування англійського досвіду професійної підготовки вчителів початкової школи в Україні в умовах євроінтеграції.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка вчителів початкової школи Англії.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Англії в умовах євроінтеграції.

Для реалізації мети та досягнення поставлених завдань застосовано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення), на основі яких здійснювалося вивчення матеріалів наукових досліджень, державних документів, доповідей національних комісій Англії з проблем якості педагогічної освіти, її реформування і перспектив підвищення професіоналізму вчителя; узагальнення й систематизація фактів, явищ і процесів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Англії; з метою виявлення факторів, які впливали на розвиток професійної підготовки на кожному її етапі; порівняння для встановлення спільного і відмінного у процесі професійної підготовки вчителів початкової школи Англії й України; *емпіричні* (інтерв'ю, обговорення, дискусія),

що застосовувалися у процесі он-лайн спілкування з британськими фахівцями з метою уточнення структури та змісту навчальних планів і програм професійної підготовки вчителів початкової школи в університетах Варвик та Саусемтон.

Джерельну базу дослідження становлять:

- законодавчі та нормативні акти системи освіти Великої Британії: Національний навчальний план, Національні програми базової підготовки вчителів початкової школи, навчальні плани та програми університетів Великої Британії – університету Варвик (University of Warwick) та університету Саусемтон (University of Southampton);

- документи міжнародних організацій щодо професійної підготовки вчителів (ЮНЕСКО, Ради Європи, Європейського Союзу, Європейської асоціації педагогічної освіти, Організації міжнародного співробітництва і розвитку тощо);

- матеріали зарубіжних періодичних видань – „British Educational Research Journal”, „Modern English Teacher”, „British Journal of Educational Psychology”, „British Journal of Educational Studies”, „European Journal of Teacher Education”, „Higher Education”, „Journal of Education for Teaching”, „Educational philosophy and theory” та ін.;

- наукові роботи англійських та інших зарубіжних теоретиків освіти з проблеми дослідження (А. Адамс, П. Бродфут, Т. Гіленд, М. Галтон, Дж. Еллітон, М. Камерон-Джоунз, Б. Мун, Дж. Нів, В. Туласевич, Л. Хігінсон, В. Холстід, П. Хоггетт та ін.);

- документи Міністерства освіти і науки України, молоді та спорту, вітчизняна науково-педагогічна література, матеріали наукових конференцій, присвячених проблемам розвитку педагогічної освіти, навчальні плани та програми вітчизняних ВНЗ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: *вперше* у вітчизняній педагогічній науці з'ясовано теоретичні й практичні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Англії в умовах євроінтеграції та визначено можливості використання прогресивних ідей англійського досвіду в Україні; охарактеризовані провідні внутрішні й зовнішні чинники впливу на розвиток професійної підготовки вчителів початкової школи Англії у досліджуваній період; виділено етапи її розвитку; з'ясовано особливості впливу теорії ефективною школи та концепції європейського виміру освіти на здійснення професійної підготовки вчителів початкової школи Англії; *поглиблено* концептуальні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; конкретизовано основні вимоги до професійних якостей фахівців в теорії освіти та державних документах Великої Британії; особливості змісту, форм та методів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Англії в умовах євроінтеграції; *подальшого розвитку* набули характеристики інтеграційних процесів у європейській вищій освіті в цілому та педагогічній освіті зокрема.

До вітчизняного наукового обігу введено понад 200 англомовних науково-педагогічних джерел, які відображають і розширюють відомості про англійський досвід професійної підготовки вчителів початкової школи в контексті євроінтеграційних процесів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні структурно-логічної моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Англії та програми навчального курсу „Підготовка майбутніх учителів початкової школи в Англії в умовах євроінтеграції” (34 год.), яка може використовуватися в системі підготовки та підвищення кваліфікації вчителів початкової школи України, при викладанні курсу „Порівняльна педагогіка”, спецкурсів із зарубіжної педагогіки, як матеріал для лекцій та семінарських занять, написання рефератів, магістерських і дипломних робіт з педагогіки та історії педагогіки.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес Кременецького гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка (протокол № 18 від 06. 05. 2010 р.); Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 454 від 20. 05. 2010 р.); Національного університету „Острозька академія” (протокол № 23 від 17. 06. 2010 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях, зокрема, *міжнародних*: „Духовно-моральне виховання і професіоналізація особистості: виклики XXI ст.” (Київ – Вінниця, 2010); *всеукраїнській з міжнародною участю*: „Формування професійно-педагогічної майстерності вчителів: історія, сучасність, перспективи” (Житомир, 2009); *всеукраїнських*: „Вісник науковця – 2009” (Миколаїв, 2009), „Перший крок у науку” (Луганськ, 2009), „Сучасний соціокультурний простір 2010” (Київ, 2010), „Процеси реформування сучасної вітчизняної системи вищої освіти в умовах євроінтеграції” (Київ, 2010), „Болонський процес: стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні” (Київ, 2010); *міжрегіональних*: „Проблема духовності сучасної молоді: реалії та перспективи” (Житомир, 2007); звітних наукових конференціях Житомирського державного університету імені Івана Франка (Житомир, 2007–2010).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 12 одноосібних публікаціях, з них 7 – у фахових наукових виданнях, затверджених ВАК України, 5 – у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків і списку використаних джерел (300 найменувань, з яких 215 – англійською мовою). Загальний обсяг дисертації – 214 сторінок, основний зміст викладено на 176 сторінках. Дисертація містить 10 рисунків, 23 таблиці, додатки на 11 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету дослідження, виділено основні етапи дослідження, розкрито наукову новизну й практичне значення роботи; подано дані про впровадження та апробацію результатів дослідження.

У першому розділі – „Теоретичні засади професійної підготовки вчителів початкової школи Англії в умовах євроінтеграції” – охарактеризовано чинники розвитку системи педагогічної освіти Англії, етапи формування системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; визначено її концептуальні засади; розкрито основні вимоги до професійних якостей учителя початкової школи в теорії освіти та державних документах Англії.

Проаналізовано розвиток початкової освіти країни як провідного внутрішнього чинника становлення системи професійної підготовки вчителів початкової школи. Доведено його закономірну залежність від потреб початкової школи. З'ясовано, що реформаційні процеси у школі спонукали до змін у професійній підготовці майбутніх учителів, що зумовило трансформації у структурі професійно-педагогічної освіти, вдосконалення змісту, форм і методів навчання, підвищення вимог до професійної підготовки майбутніх учителів.

Виділено етапи розвитку системи професійної підготовки вчителів початкової школи Англії: *I етап* – 1870 – 1918 рр. – становлення системи державної початкової освіти та перших закладів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи (прийняття Закону „Про загальну початкову освіту”, відкриття першого коледжу з підготовки майбутніх учителів початкової школи, створення Християнської комісії, яка ініціювала навчання майбутніх учителів початкової школи у педагогічних відділеннях при університетах та університетських коледжах); *II етап* – 1918 – 1960 рр. – структурні і концептуальні зміни в системі початкової освіти, запровадження вищої освіти для вчителів початкових шкіл (поділ початкової школи на два рівні: школа для малюків від 5 до 7 років (infant school) і молодша школа від 7 до 11 років (junior school), запровадження концептуальних засад дитиноцентрованої освіти, відкриття перших педагогічних відділень університетів, визначення терміну навчання – два роки, надання Диплома про вищу освіту (Diploma of Higher Education); *III етап* – 1960 – 1974 рр. – розквіт початкової освіти („золотий час”) та системи підготовки майбутніх учителів, (підтримка початкової освіти урядом, відкриття великої кількості навчальних закладів, створення інститутів педагогіки на базі університетів, надання професійно-педагогічної освіти у педагогічних коледжах та педагогічних відділеннях університетів, визначення тривалості навчання – три роки з отриманням ступеня бакалавра педагогічної освіти (BEd); *IV етап* – 1974–1997 рр. – критичний період в історії

розвитку системи початкової освіти в результаті економічної кризи, обмеження незалежності вчителів, запровадження європейського виміру освіти у зміст професійної підготовки вчителів: прийняття Закону „Про реформу освіти” (Education Reform Act, 1988) і затвердження „Національного навчального плану”, запровадження послідовної, паралельної та альтернативної організаційних моделей професійної підготовки вчителя початкової школи; *V et al.*: 1997 – 2008 pp. – прогресивне реформування шкільної та вищої освіти, поширення євроінтеграційних процесів на цільові та процесуальні аспекти професійної підготовки вчителів початкової школи: запровадження Національних стратегій мовної та арифметичної грамотності, створення Агентства з підготовки вчителів, запровадження Національного стандарту кваліфікованого вчителя та Національного курікулуму його базової підготовки, кількісне та якісне розширення академічної мобільності майбутніх учителів початкової школи.

У процесі дослідження з'ясовано, що реформи початкової освіти стали основним внутрішнім чинником змін у системі професійної підготовки вчителів, а саме: у розвитку більш ефективних організаційних засад; в удосконаленні змісту; запровадженні нових форм та методів викладання, необхідних для досягнення високих навчальних результатів.

Обґрунтовано думку про необхідність змін у системі педагогічної освіти, що зумовлено такими зовнішніми чинниками, як інтеграційні процеси в освітній сфері західних країн, що спрямовані на створення єдиного європейського простору, та передбачають координацію стандартів підготовки вчителів в Англії з країнами Європейського Союзу й запровадження єдиних вимог до вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів, співпраці закладів педагогічної освіти Англії з аналогічними в інших країнах спільноти у реалізації трансєвропейських програм (ЕРАЗМУС (ERASMUS), СОКРАТ (SOCRATES), КОМЕТ (КОМЕТТ), ЛІНГВА (LINGUA) та ін.).

На основі аналізу широкого кола документів міжнародних організацій щодо європейської інтеграції у сфері педагогічної освіти („Педагогічна освіта і підготовка 2010” (РЄ та Європейська Комісія ЄС, 2001)), „Освіта і підготовка 2010 – Успіх Лісабонської стратегії залежить від термінових реформ” (РЄ та Європейська Комісія ЄС, 2004), „Спільні європейські принципи щодо компетентностей і кваліфікацій педагогів” (РЄ та Європейська Комісія ЄС, 2005), „Європейський учитель: сутність поняття” (Європейська мережа політики у галузі педагогічної освіти, 2005) та ін.), визначено складові професійної компетентності вчителя, а саме: 1) європейська ідентичність (усвідомлення себе як громадянином певної країни, так і Європи в цілому); 2) європейське знання (обізнаність з особливостями освітніх систем інших країн та з освітньою політикою галузі регіонального рівня); 3) європейська полікультурність (повага до національної культури та здобутків інших культур);

4) європейська мовна компетентність (володіння більше ніж однією європейською мовою); 5) європейський професіоналізм (тлумачення навчального матеріалу з позицій європейської перспективи); 6) європейська громадянськість (відданість таким цінностям, як повага до прав людини, демократія, свобода); 7) європейські виміри якості (наявність засобів порівняння формальних ознак систем педагогічної освіти країн регіону); 8) європейська мобільність (ознайомлення з культурами інших народів, участь у програмах обміну студентами в рамках ЄС).

У ході дослідження з'ясовано, що, в якості члена ЄС, Англія почала активно формувати в майбутніх учителів свідоме ставлення до розбудови загальноєвропейського освітнього простору. Так, у 1990 році на національній педагогічній конференції було розглянуто питання про включення навчального курсу „Європейський вимір” до обов’язкових навчальних дисциплін у педагогічних навчальних закладах. Основною його метою стало поглиблення знань щодо розвитку країн ЄС; вивчення систем початкової, середньої та вищої освіти в країнах Європи; толерантне ставлення до національних культурних стереотипів різних країн; створення умов для співпраці й обміну студентами та викладачами.

Аналіз концептуальних підходів до професійної підготовки вчителів початкової школи Англії дозволив дійти висновку, що в їх основу покладено ідеї модернізації та технологізації навчального процесу, які передбачають урахування здобутків сучасних теорій психокогнітивного розвитку дитини, новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у розробці системи форм і методів навчання.

У роботі охарактеризовано особливості реалізації *теорії ефективної школи* у професійній підготовці вчителів початкової школи Англії. З’ясовано сутність основних понять цієї концепції, зокрема „ефективний учитель”, „ефективне викладання” та „ефективне навчання”. Доведено, що концепція „ефективного викладання” спрямована на підвищення рівня знань дітей, шляхом формування неординарного мислення, відмови від репродуктивного і перехід до творчого способу навчальної діяльності.

У дослідженні представлено результати аналізу структури, змісту, принципів побудови основного державного документа, що визначає основні напрями стандартизації педагогічної освіти Англії – Національного стандарту кваліфікованого вчителя. З’ясовано, що Стандарт кваліфікованого вчителя спрямований на забезпечення суб’єктної позиції майбутніх учителів у сфері саморозвитку, формування особистості й моделювання власної професійної діяльності.

З’ясовано, що Національний стандарт кваліфікованого вчителя 2007 р. включає три розділи: професійні ознаки (Professional attributes), професійні знання і розуміння

(Professional knowledge and understanding), професійні навички (Professional skills), що визначають широкий спектр професійних якостей (широка ерудиція, різноманітні духовні інтереси, креативність тощо), знань з фундаментальних дисциплін, що становлять ядро Національного навчального плану, умінь та навичок учителів управляти власною педагогічною діяльністю, створювати сприятливу атмосферу в навчально-виховному процесі (співпраця з колегами та батьками, постійний взаємозв'язок з учнями тощо).

У результаті порівняльного аналізу змісту Національних стандартів кваліфікованого вчителя 1998, 2002 та 2007 рр. виявлено тенденції, що характеризують процеси стандартизації освіти, детально визначають чітке формулювання професійних цінностей, які є пріоритетними у діяльності англійського вчителя.

З'ясовано, що Стандарт кваліфікованого вчителя є найбільш важливим документом підготовки вчителів початкової школи на сучасному етапі. Цей документ охоплює більшість аспектів професійної підготовки, включаючи зміст Національної програми і форми підготовки вчителів з базових предметів, реалізація яких розглядається як один із ключових елементів у планах уряду щодо підвищення грамотності, а також щодо прогресу в досягненні високих показників рівня професійної готовності майбутніх учителів. Іншим основоположним державним документом у сфері педагогічної освіти є Національний курікулум базової підготовки вчителя, який включає навчальні плани, програми, форми і методи викладання і навчання, навчально-методичні ресурси.

Аналіз широкого кола теоретичних та документальних джерел дозволив дійти висновку про побудову результативної парадигми професійної підготовки вчителів у Англії, що визначає основні аспекти діяльності таких новостворених інституцій, як Бюро стандартизації освіти та Агентство підготовки вчителів. Їх функцією визначено оцінювання професійної підготовки майбутніх учителів, що включає як процедури внутрішньої, так і зовнішньої перевірки, запровадження яких дає можливість здійснювати контроль інспекторами, адміністрацією ВНЗ, виявляти і запобігати недолікам у навчальному процесі та досягати студентами відповідних результатів навчання, задекларованих у вигляді державних вимог до базової підготовки вчителів.

У другому розділі – „Організаційні, змістові та процесуальні аспекти професійної підготовки вчителів початкової школи Англії” – представлено організаційні моделі, визначено зміст, форми та методи професійної підготовки вчителів початкової школи Англії, обґрунтовано структурно-логічну модель процесу такої підготовки, визначено доцільність та можливість застосування англійського досвіду професійної підготовки вчителів початкової школи в Україні в умовах євроінтеграції

З'ясовано, що на сучасному етапі розвитку освіти Англії існує три організаційні моделі

професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: послідовна, паралельна й альтернативна. Визначено, що у підготовці майбутніх учителів початкової школи найбільш поширеною є *паралельна* модель, у рамках якої навчання триває три роки і закінчується набуттям статусу кваліфікованого вчителя й академічного ступеня бакалавра педагогічної освіти (BEd). Навчальна програма включає предмети базового циклу, психолого-педагогічні дисципліни, фахові дисципліни, педагогічну практику і предмети за вибором.

Послідовна модель професійної підготовки передбачає чотири роки навчання у педагогічних відділеннях університетів, технічних педагогічних і художніх педагогічних коледжах. Після успішного засвоєння навчальної програми, яка містить всі дисципліни, що входять до Навчального плану початкової школи, сучасні іноземні мови, інформаційні технології, професійні дисципліни і педагогічну практику в школі надається сертифікат про повну педагогічну освіту.

Альтернативна модель містить ряд варіантів підготовки майбутніх учителів: а) через консорціум на базі школи (School – based teacher education consortium). Консорціум є групою шкіл, яка пропонує програму підготовки вчителів для випускників університету; б) прискорена програма підготовки (fast – track graduate entry), яка надає можливість випускникам інших ВНЗ пройти практичну підготовку на робочому місці в школі й отримати кваліфікацію вчителя; в) гнучкі навчальні курси на базі бакалаврської освіти (flexible postgraduate courses), які проводяться з урахуванням потреб кожного студента, що проходить підготовку, та призначені для осіб, які отримали педагогічну освіту та досвід викладання у школі за кордоном; г) курси дистанційного навчання з підготовкою для отримання PGCE.

Доведено, що в основу побудови змісту освіти в англійських вищих педагогічних закладах покладено спіральний та модульний принципи. Принцип спіральної побудови навчальних планів передбачає поступове розширення, поглиблення теоретичних знань, практичних умінь і навичок упродовж усього періоду навчання. Модульний – спрямований на забезпечення гнучкості навчальних планів, забезпечує врахування інтересів і вимог кожного студента, розвивати навички самостійної роботи та її планування. Зазначимо, що модульні курси передбачають індивідуалізацію та диференціацію як за змістом, так і за цілями навчання, саме тому в одній групі можуть бути студенти, які мають різний рівень попередньої підготовки та пізнавальних можливостей.

Аналіз трирічної програми підготовки вчителів початкової школи університету Саусемтон (паралельна модель) і однорічної програми підготовки вчителів початкової школи університету Варвик (альтернативна модель) засвідчив, що структура обох навчальних програм містить такі компоненти: *курс основного предмета*, спрямований на вивчення "ядра" Національного навчального плану: математики, англійської мови,

природничих наук, історії, географії, релігії, мистецтва і ремесла та сучасних іноземних мов (переважно французької); *професійний курс*, орієнтований на вивчення методики викладання основного і додаткового предметів; *педагогічний курс*, спрямований на вивчення психолого-педагогічного циклу дисциплін; *педагогічна практика у школі*.

Визначено основні форми (лекції, семінари, лабораторні, тьюторіали, консультації, навчальна практика) і методи (дискусія, групова робота, гра, метод відкриттів, дослідницький метод) професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

З'ясовано, що навчальні плани спрямовані на використання теоретичних знань на практиці, що дає можливість з перших тижнів навчання оволодівати ключовими професійними навичками та вміннями, необхідними для формування фахової компетенції майбутнього спеціаліста.

У дослідженні проаналізовано особливості організації і проведення педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи Англії, до яких насамперед можна віднести її неперервний характер. До організації педагогічної практики залучені вищі педагогічні навчальні заклади та школи-партнери, на базі яких вона здійснюється. Тривалість практики регламентується Стандартами: у трирічних програмах передбачається не менше 24 тижнів, в однорічних на базі наукового ступеня бакалавра – не менше 18 тижнів.

Проведений аналіз теоретичних і практичних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Англії дозволив констатувати, що процес переходу від інструктивних до конструктивних методів навчання, орієнтованих на активну творчу та самостійну діяльність студентів, зокрема: роботу з різноманітними джерелами, виконання дослідницьких завдань, розв'язання проблемних ситуацій, проведення диспутів, виконання творчих робіт тощо. Для забезпечення ефективності навчального процесу вибір форм та методів навчання відбувається відповідно до кількості студентів, вікової й індивідуальної специфіки пізнавальної діяльності, можливостей та рівня знань, особливостей предмета, який вивчається, мети і завдання навчання, матеріалу, що подається, матеріально-технічного забезпечення навчального закладу.

Узагальнюючи викладене, нами обґрунтовано структурно-логічну модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Англії (рис. 1).

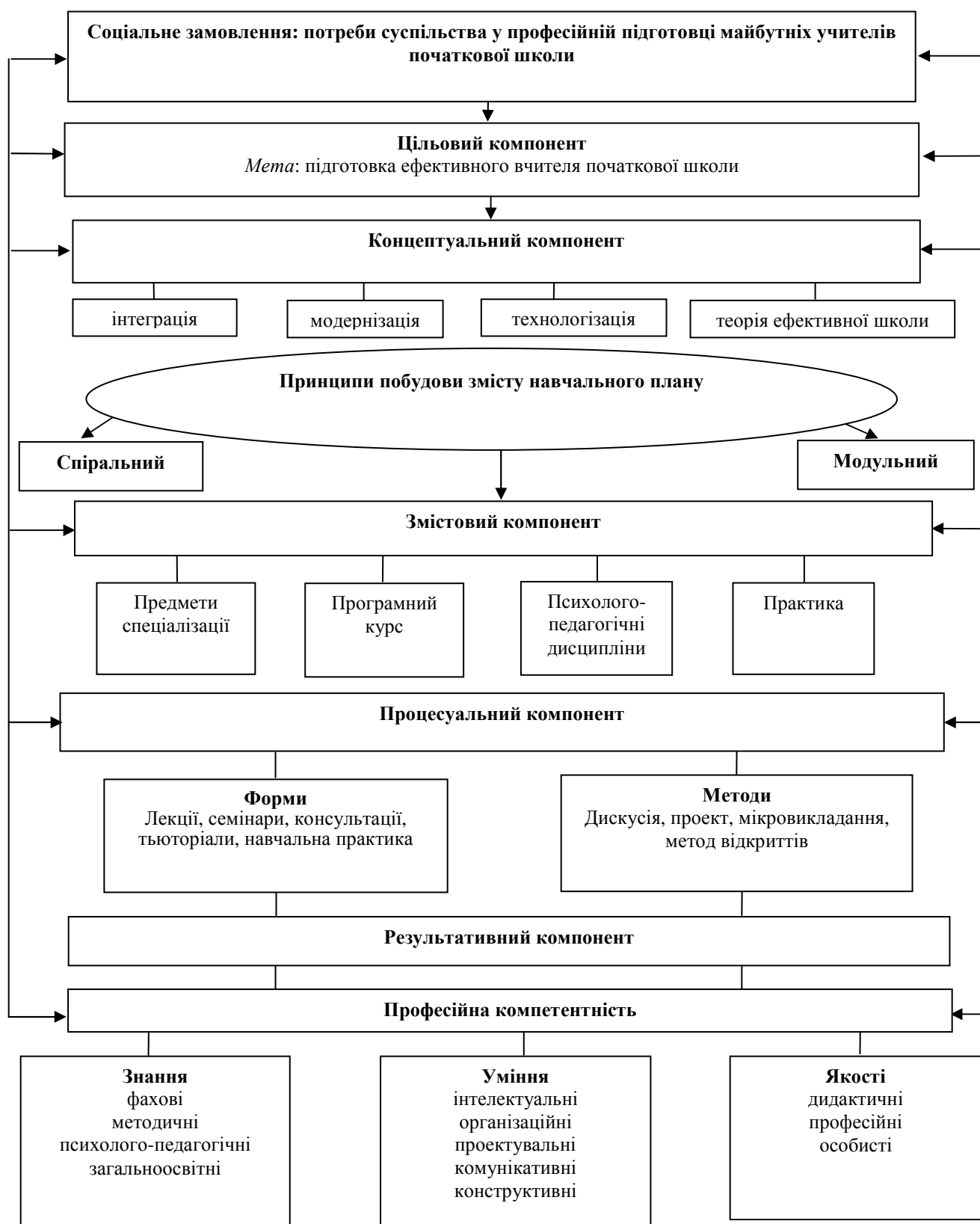

Рис. 1. Структурно-логічна модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Англії

Компонентами поданої вище структурно-логічної моделі визначено: мотиваційний (соціальне замовлення на професійну підготовку вчителя), цільовий (підготовка ефективного вчителя початкової школи), концептуальний (концепції європейського виміру освіти, модернізації, технологізації, теорія ефективної школи), змістовий (предмети спеціалізації, професійний курс, психолого-педагогічні дисципліни, практика), процесуальний (форми, методи навчання) і результативний (професійна компетентність учителя початкової школи).

Цілісний науковий аналіз теоретичних і практичних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Англії дає підставу сформулювати такі **висновки** дослідження:

1. Розвиток системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи відбувається під впливом ряду зовнішніх і внутрішніх чинників. Провідним внутрішнім чинником впливу є потреби початкової ланки освіти у кваліфікованих учителях. До провідних зовнішніх чинників відносимо євроінтеграційні процеси в освіті, передусім, побудову єдиного європейського простору та європейського виміру освіти.

Виокремлення та характеристика етапів розвитку системи професійної підготовки вчителів у Англії дозволяє стверджувати про закономірну зумовленість цього процесу реформаційними перетвореннями початкової школи, зумовленими вимогами соціально-економічного розвитку країни.

Обґрунтовано думку, що процеси європейської інтеграції почали суттєво впливати на професійну підготовку вчителів Англії з моменту вступу країни до Європейського Союзу. Доведено, що динаміка євроінтеграційних впливів визначалася поступовим рухом від змістового компонента (включення до обов'язкових навчальних дисциплін курсу „Європейський вимір”) до цільового (координація стандартів підготовки вчителів в Англії з країнами Європейського Союзу) та структурного (запровадження єдиних вимог до вдосконалення систем професійної підготовки майбутніх учителів, інтернаціоналізація діяльності закладів педагогічної освіти Англії, зокрема їх участь у трансєвропейських програмах академічної мобільності).

2. Аналіз наукових джерел показав, що у процесі реформаційних перетворень освітньої системи педагогічна теорія постійно поповнюється новими концептуальними підходами до оновлення школи і відповідними підходами та вимогами до професійної підготовки вчителів. Основними концептуальним положенням щодо реформування сучасної педагогічної освіти визначено теорію ефективної школи, що ґрунтується на таких поняттях, як „ефективна школа”, „ефективний учитель”, „ефективне викладання”, „ефективне навчання”. З'ясовано, що процес сучасної реформи педагогічної освіти Англії супроводжувався не тільки змінами в структурі і змісті педагогічної освіти, а й новою

інтерпретацією поняття „ефективність освіти”, що включає в себе як якість викладання в школах, так і якість підготовки необхідних для цього педагогічних кадрів, тобто „ефективних учителів”.

У роботі визначено тенденції розвитку вимог до професійної підготовки вчителів початкової школи Англії, сформульованих у стрижневих державних документах стандартизації базової підготовки фахівців, якими є Національні стандарти кваліфікованого вчителя 1998, 2002 та 2007 рр. Виявлені тенденції характеризують розвиток процесів стандартизації освіти та зумовлені домінуванням ідеї професіоналізації вчительської праці у контексті стандартоорієнтованої реформи освітньої сфери в Англії.

На основі порівняльного аналізу принципів побудови стандартів кваліфікованого вчителя в Англії та Освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника вищого навчального закладу (ОКХ) в Україні визначено головну відмінність вищезазначених документів: Стандарт кваліфікованого вчителя Англії побудований за принципом кроскурікулярності, тобто в документі визначається перелік компетентностей, що їх мають набути майбутні вчителі у процесі професійної підготовки. ОКХ випускника вищого навчального закладу України має предметний характер, тобто в документі окреслюються компетентності студентів-випускників з кожного предмета окремо.

3. Здійснений у дисертаційному дослідженні аналіз змісту навчальних планів та програм підготовки вчителів початкової школи Англії дає підстави констатувати, що чотири взаємопов'язані компоненти професійної підготовки майбутніх педагогів (курс основного предмета (main course), програмний курс (curricular course), цикл психолого-педагогічних дисциплін (education course), практика у школі (school practice)) складають єдиний комплекс, спрямований на формування професійних компетентностей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності в умовах побудови єдиного європейського освітнього простору освіти.

Результати аналізу змісту та форм професійної підготовки вчителів початкової школи Англії дозволяють стверджувати про якісний перехід від інструктивних до конструктивних методів навчання орієнтованих на активну творчу та самостійну діяльність студентів, зокрема, вирішення дослідницьких завдань, аналіз отриманої інформації, застосування проблемних ситуацій, проведення диспутів, виконання творчих робіт.

На основі узагальнення матеріалів дослідження обґрунтовано структурно-логічну модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Англії, яка дозволяє з'ясувати логіку функціонування та розвитку процесу професійно-педагогічної підготовки у будь-якій сучасній країні, отже екстраполювати досліджувані явища і феномени на систему професійної підготовки вчителів в Україні.

4. У роботі визначено шляхи застосування англійського досвіду професійної підготовки вчителів початкової школи в Україні в умовах євроінтеграції, до яких віднесено: розробку єдиної системи стандартів професійної підготовки і діяльності вчителя в контексті загальних, інтегрованих вимог до його компетентності, професійних цінностей педагогів широкого спектра вмінь учителів управляти своєю педагогічною діяльністю (викладанням) та навчальною діяльністю учнів; модернізація змісту професійної підготовки вчителів початкової школи та переорієнтація навчальних програм відповідно до європейських стандартів, спрямованих на посилення інтеграції теоретичних дисциплін педагогічного циклу, підвищення уваги до методичної підготовки та педагогічної практики; забезпечення неперервності професійної підготовки вчителів початкової школи задля постійного зростання і розвитку професійних навичок та вмінь, за умови тісної співпраці з університетами, школами та місцевими органами освіти, які відповідають за професійну підготовку вчителів, що забезпечує широкий діапазон спеціальних знань у галузі вищої освіти, набуття практичного досвіду. Доведено, що необхідність запровадження моніторингу й оцінки ефективності системи неперервної професійної підготовки передбачає і реалізацію гнучких моделей професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, що забезпечить можливість здобуття освіти за індивідуальною освітньою траєкторією; розробка та впровадження критеріїв і форм перевірки якості професійної підготовки вчителів, спрямованих на вдосконалення навчального процесу; забезпечення державно-громадського контролю його якості підготовки вчителів; інформування суспільства про ефективність професійної підготовки вчителів, здійсненої у педагогічному навчальному закладі; перевірка її відповідності встановленим державним вимогам; розвиток академічної мобільності, що забезпечує збагачення змісту педагогічної освіти у контексті залучення викладачів і студентів до участі в європейських програмах з метою активізації й поглибленого вивчення зарубіжного, передусім європейського досвіду, пошуку шляхів розв'язання проблеми поліпшення якості шкільної й педагогічної освіти.

Таким чином, ідеї англійського досвіду професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи можуть творчо та ефективно використовуватися у системі педагогічної освіти України.

Проведене науково-педагогічне дослідження не претендує на повне висвітлення проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Подальшої наукової розробки потребують такі її аспекти, як трансформація ролі вчителя початкової школи в інформаційному суспільстві; форми та методи професійної підготовки майбутніх фахівців у контексті розвитку систем неформальної та інформальної освіти; підготовка вчителів початкової школи до роботи у полікультурному середовищі тощо.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Поліщук Л. П. Наукові підходи до загальнопедагогічної підготовки вчителів / Поліщук Л. П. // Матеріали міжрегіон. наук.-практ. конф. молодих дослідників [„Проблеми духовності сучасної молоді: реалії та перспективи”]. – Житомир, 2007. – С. 130–132.
2. Поліщук Л. П. Підготовка вчителя в умовах європейської інтеграції / Поліщук Л. П. // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2008. – Вип. 39. – С. 148–151.
3. Поліщук Л. П. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців у педагогічних закладах України / Поліщук Л. П. // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2009. – Вип. 48. – С. 112–119.
4. Поліщук Л. П. Професійно-педагогічна вчителів у Англії в умовах євроінтеграції / Поліщук Л. П. // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [„Перший крок у науку”]. – Луганськ, 2009. – Т. 7. – С. 84–87.
5. Поліщук Л. П. Основні напрямки професійної підготовки вчителів в Англії в умовах євроінтеграції. / Поліщук Л. П. // Всеукр. наук.-практ. конф. [„Вісник науковця – 2009”]. – Миколаїв, 2009. – С. 140–144.
6. Поліщук Л. П. Актуалізація проблем професійної підготовки вчителів у ВНЗ / Поліщук Л. П. // Педагогічні науки. Зб. наук. праць Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. – Суми, 2009. – С. 262–270.
7. Поліщук Л. П. Особливості професійної підготовки вчителів початкової школи в Англії / Поліщук Л. П. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2009. – Вип. 27. – С. 336–339.
8. Поліщук Л. П. Дослідницькі підходи до проблеми педагогічної майстерності в системі підготовки вчителя Англії / Поліщук Л. П. // Зб. тез доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. – Житомир, 2009. – С. 86–90 .
9. Поліщук Л. П. Ціннісні пріоритети форм і методів підготовки майбутніх учителів початкової школи в Англії / Поліщук Л. П. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. – Київ, 2010. – Вип. 11(21). – С. 102–106.
10. Поліщук Л. П. Форми і методи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Англії / Поліщук Л. П. // Матеріали сьомої всеукр. наук.-практ. інтернет-

конф. [„Сучасний соціокультурний простір 2010”] – Київ, 2010. – С. 38–41.

11. Поліщук Л. П. Концептуальні засади підготовки ефективного учителя початкової школи у вищих навчальних закладах Англії / Поліщук Л. П. // Матеріали VII Міжнарод. наук.-метод. конф. [„Духовно-моральне виховання і професіоналізація особистості: виклики XXI ст.”]. – Київ, 2010. – С. 154–158.

12. Поліщук Л. П. Процеси реформування сучасної вітчизняної системи вищої освіти в умовах євроінтеграції / Поліщук Л. П. // Зб. тез доп. IX всеукр. наук.-метод. конф. [„Болонський процес: стан та перспективи розвитку освіти в Україні”]. – Київ, 2010. – С. 61–63.

АНОТАЦІЇ

Поліщук Л.П. Професійна підготовка вчителів початкової школи Англії в умовах євроінтеграції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2011.

У дисертації досліджується проблема професійної підготовки вчителів початкової школи Англії. На основі вивчення науково-педагогічних джерел, міжнародних і державних документів у сфері освіти аргументовано теоретичні засади професійної підготовки вчителів початкової школи Англії в умовах євроінтеграції; виявлено зовнішні та внутрішні чинники розвитку системи підготовки майбутніх учителів; проаналізовано її особливості та сучасні пріоритети розвитку. Розроблено структурно-логічну модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, структурними компонентами якої визначено: мотиваційний (соціальне замовлення на підготовку вчителя), цільовий (підготовка ефективного вчителя початкової школи), концептуальний (концепції європейського виміру освіти, модернізації та технологізації навчального процесу, теорія ефективної школи), змістовий (предмети спеціалізації, професійний курс, психолого-педагогічні дисципліни, педагогічна практика), процесуальний (форми, методи навчання) і результативний (професійна компетентність учителя); розроблено методичні щодо використання ідей англійського досвіду в професійній підготовці вчителів початкової школи в Україні.

Ключові слова: початкова школа, професійна підготовка вчителів,, Англія, євроінтеграція.

Полищук Л. П. Профессиональная подготовка учителей начальной школы Англии в условиях евроинтеграции. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2011.

В диссертации исследуется проблема профессиональной подготовки учителей начальной школы Англии. На основе анализа литературных источников, национальных и международных документов охарактеризованы основные принципы профессиональной подготовки учителей начальной школы в Англии в условиях евроинтеграции, определены внутренние и внешние факторы влияния на систему подготовки будущих учителей; проанализованы ее особенности и современные приоритеты развития.

Обгрунтована модель профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы Англии. Выделены ее структурные компоненты: мотивационный (социальный заказ на подготовку учителя), целевой (подготовка эффективного учителя начальной школы), концептуальный (интеграция, модернизация, теория эффективной школы), содержательный (предметы специализации, программный курс, психолого-педагогические дисциплины, практика), процессуальный (формы и методы) и результативный (профессиональная компетентность учителя начальной школы).

Разработаны методические рекомендации по использованию идей английского опыта профессиональной подготовки учителей начальной школы в Украине.

Ключевые слова: начальная школа, профессиональная подготовка, учителей, Англия, евроинтеграция.

Polischuk L.P. Primary school teacher professional training in England in the context of European integration. – Manuscript.

The thesis on competing a scientific degree of a Candidate of Pedagogical Sciences by the specialty 13.00.01. – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Ivan Franko Zhytomir State University, 2011.

The dissertation research is devoted to the problem of primary school teacher professional training in England. On the basis of studying of national, international documents and scientific literature the theoretical grounds of primary school teacher professional training in context of European integration, discovered inwardly and outwardly factors of the developing of the professional future teachers' training system have been revealed. The dissertation proved that England realized in national approach to the modernization of primary school teacher professional

training in accordance with common European processes of integration. Reflection of experience of primary school teacher professional training in England in the context of European integration gives the opportunity to define the recommendation how to improve the professional teacher training in Ukraine taking into consideration the positive issues of the investigated country.

The detailed analysis of the scientific pedagogical literature and normative documents showed that the modernisation of primary school teacher professional training occurs under the influence of inside and outside factors. The inside factors include: renovation of primary school education, reorganization of primary school teacher professional training; outside factors include: the entry to European educational space, the reorganization of educational activity in the context of European demands to the improvement of teacher training.

The investigation showed that the global changing in the system of teacher training occurs in Europe. It is corroborated by the number of documents, where functions and aims of teacher training are defined. One of such strategical documents is „Education and Training 2010”, which contains the main demands to the teacher training in the condition of integration, including England and Ukraine.

On the basis of detailed analysis of scientific pedagogical literature was defined the English scientists' approach to the conception of „the theory of effective school”, which includes such definition as „effective teacher”, „effective school”, „effective teaching”. Determined the main factors of „effective school”.

The research resulted in showing that in Professional Standards for Qualified Teacher Status the axiological purposes for teacher are formulated. Besides, they include psychological and pedagogical requirements, professional knowledge and understanding for future teachers. The investigation showed that Professional Standards for Qualified Teacher Status includes three parts: Professional attributes, Professional knowledge and understanding, Professional skills, which define wide spectrum of professional qualities.

The research showed that nowadays there are three models of teacher training: consecutive, parallel and alternative. Consecutive model of teacher training lasts for four years and after the successful mastering of this programme, the final-year student is given Post Graduate Certificate (PGCE). Parallel model is the most widespread, within the framework of which, the study lasts for three years and finishes with the conferment of Bed. Alternative programme includes the number of variants of teacher training: school – based teacher education consortium, fast – track entry, flexible postgraduate courses.

The analysis of three, four-year university programmes of primary school teacher training showed that they include such components: main course, which is directed to the learning of the main subjects of syllabus; education course, which is orientated towards the learning of Methodics;

professional course, which is directed to the mastering of Psychology and Pedagogics; school practice.

The training forms and methods of primary school teacher training were analysed. The research showed the passing from instructive to constructive methods of studying, which are directed to the creative and individual students' activity.

As the result of investigation, the model of primary school teacher professional training in England was created.

On the basis of detailed analysis of scientific pedagogical literature was defined the special features of school practice organization. School practice is the combination of the separate sections, which are realized every year of studying. Both universities and schools are drawn into the organization of school practice. The duration of school practice is regulated by National Standards.

Reflecting of experience of primary school teacher training in England in the context of European integration gives the opportunity to define the recommendation how to improve the professional teacher training in Ukraine taking into the consideration the positive issues of the investigated country.

Key words: primary school, professional teacher training, England, European integration.